

A roma tanulók iskolai szegregációja: okok és lehetséges beavatkozások

„Realitás vagy illúzió? – A gyermekjogok
jövője”

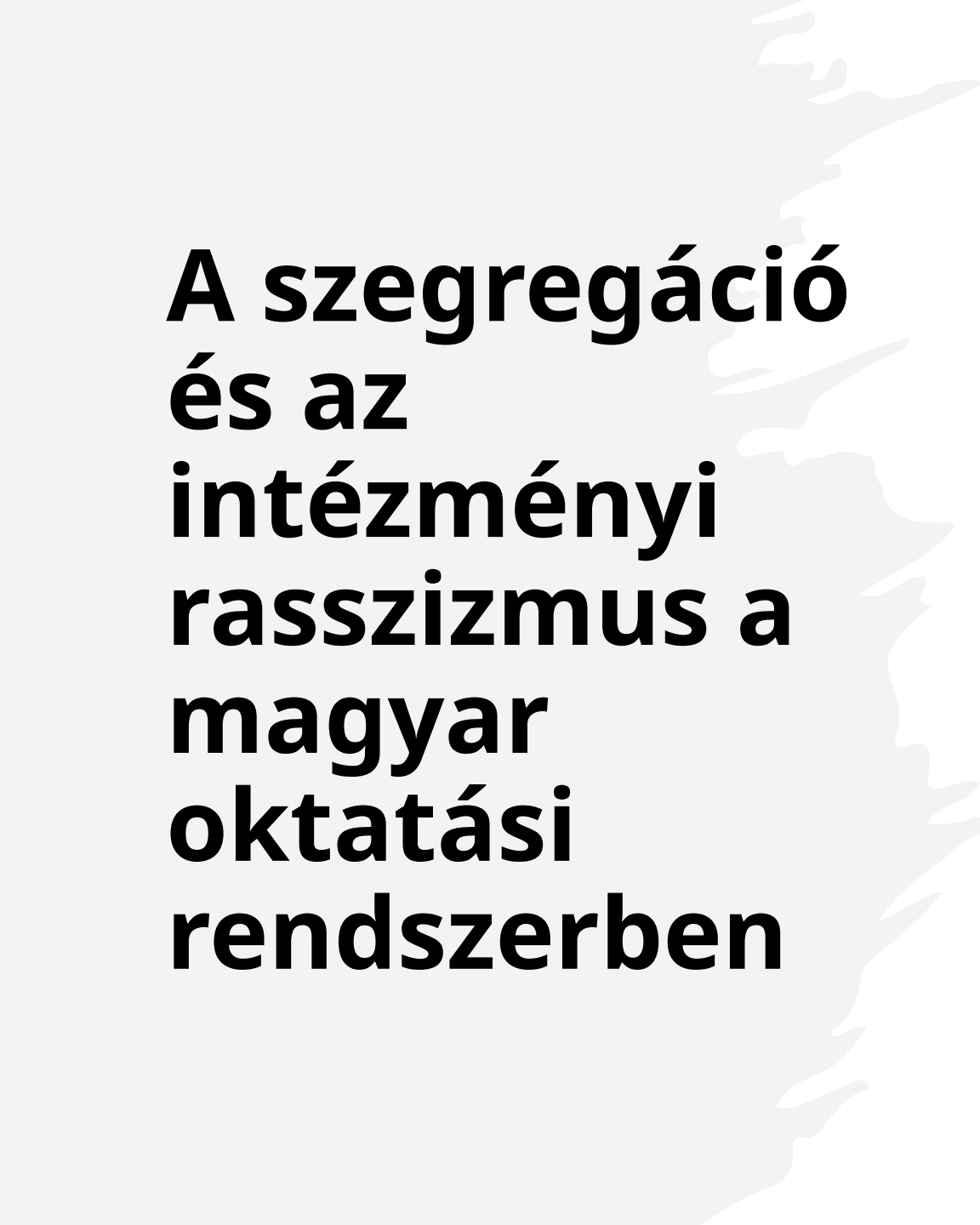
Konferencia

2025. november 20.

Kende Ágnes

Rosa Parks Alapítvány

A szegregáció és az intézményi rasszizmus a magyar oktatási rendszerben

- **Szelekció** → rendszerszinten termeli újra az **etnikai és társadalmi egyenlőtlenségeket**
- A tanköteles korú gyerekek 12–13%-át kitevő roma tanulók jelentős része **szegregált oktatási környezetben** tanul
- Integrációs kísérletek → nem tudták megtörni a **szelekciót és szegregációt**
- Oktatási kudarcok nem egyéni deficit, hanem **az intézményi rasszizmus következményei**

A „semlegesség” mítosza és a szelekciós mechanizmusok működése

- Rendszerváltás előtt: elkülönített oktatási formák → szelekció nem nyílt etnikai alapon, hanem „pedagógiai” indokokkal történt → legitimálták a szegregációt
- A rendszerváltás után a decentralizáció és a szabad iskolaválasztás tovább mélyítette a különbségeket:
- 2010 utáni központosítás és az egyházi iskolák térnyerése új szelekciós csatornákat nyitott: az óvodákban is egyre inkább jelen van a szegregáció
- A pedagógiai gyakorlatban a „színvak” nyelvezet – a „mindenkivel egyformán bánunk” elve:
 - elfedi a társadalmi különbségeket
 - tanulói kudarcokat egyéni hibának tünteti fel → rejtett tanterv és a középosztályi normák dominanciája miatt a roma tanulók nem tudnak megfelelni az iskola elvárásaival

Miért nincsenek pontos adatok a roma tanulók arányáról?

Nemcsak módszertani, hanem **jogi és politikai okai is vannak:**

- az **etnikai adatgyűjtés korlátozott** a GDPR és a nemzeti adatvédelmi szabályok miatt
- az iskolák **nem gyűjthetnek etnikai adatot**, így a kutatás **csak becslésekre támaszkodhat**

Adatgyűjtési módszerek és korlátok

Önbevallásos adatgyűjtés:
népszámlálások, FRA (EU Alapjogi
Ügynökség), UNDP és Világbank-
felmérések alapja

Előnye:
**önazonosságot
tükröz**

Hátránya:
**identitásfüggő,
politikailag
érzékeny,**
alulbecslést
eredményezhet

Percepció-alapú adatgyűjtés: külső
becslés: kutatók, pedagógusok,
önkormányzati dolgozók döntenek el, kit
tekintenek romának (**Kemény István-
féle országos felmérések** (1971, 1993,
2003))

Előnye: **a
társadalmi
viszonyokat
tükrözi**, mert a
diszkrimináció is
külső percepcióhoz
kötődik

Hátránya:
**szubjektív és
ingadozó** (ugyanazt
a személyt más
kérdőző másképp
ítéli meg)

Jogpolitikai dilemmák

A **diszkrimináció feltárásához szükséges lehet** a percepció adatok használata → 2007-es ombudsmani jelentés javasolta a **súlyozott becslési rendszert** (név, lakcím, szociális státusz, helyi önkormányzati információk) → módszer **nem terjedt el**, mert politikailag érzékeny és intézményileg kockázatos

Etnikai adatok hiánya **láthatatlanná teszi a strukturális egyenlőtlenségeket**, így a szegregáció **nem számonkérhető, és nehezebben kezelhető**

Becslések és trendek

A különböző kutatások (KSH NKI, OKM, FRA, Papp Z. Attila) **konzisztens képet** mutatnak:

Roma tanulók aránya az általános iskolákban **11–15% között** mozog. OKM igazgatói becslései szerint ez **országosan 15–20%**, de **egyes településeken elérheti a 80%-ot is**. Az arány **2010 és 2020 között viszonylag stabil**, de **a szakképzésben nőtt**

Részletes adatok:

Általános iskolák: ~15% roma tanuló, érdemi változás nélkül.
Érettségit nem adó szakképzés: 2010–2016 között 23% → 29%, majd kisebb csökkenés után 2022-re ismét 29% fölött.
Gimnáziumok: mindössze 2–3% roma tanuló (állami és egyházi fenntartásban).
Alapítványi/magán gimnáziumok: 6–12% között, nagy területi különbségekkel.

Regionális koncentráció:

Észak-Magyarországon a roma tanulók aránya **30% felett** (Papp Z., 2021).

Fenntartói különbségek:

Állami iskolák: arány stabil (~15%).
Egyházi iskolák: arány nőtt, főként 2010–2013 között.
Szakképzés: a roma tanulók **az alacsony presztízsű programokban** koncentrálnak

Roma tanulók aránya az iskolákban és annak összefüggése i az RGYVK- és HH- arányokkal

- **Roma arány:** OKM igazgatói kérdőívéből származó **becslés**
- **RGYVK:** a **járási hivatal** állapítja meg a jogosultságot, az iskola **évente összesíti**
- **HH / HHH-státusz:** a hivatal **hatósági eljárásban** dönt a szülők iskolázottsága, foglalkoztatottsága és lakáskörülményei alapján → az iskola csak a **szülő hozzájárulásával** rögzítheti az adatot a KIR-ben → alulbecsli a hátrányos helyzetű tanulók számát

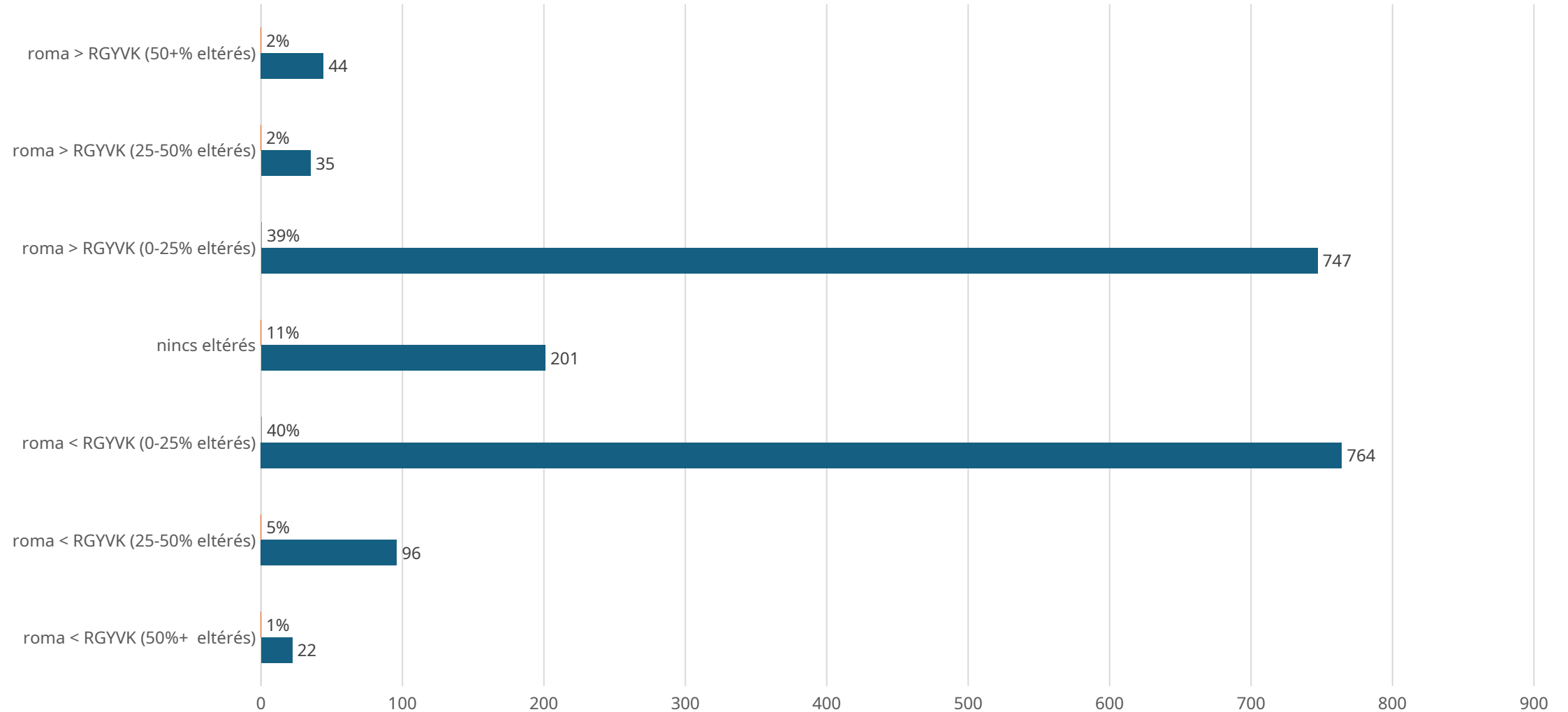

Adatvédelmi és intézményi korlátok miatt a magyar közoktatásban a szegregációt csak közvetett, becslésen alapuló mutatókkal lehet vizsgálni

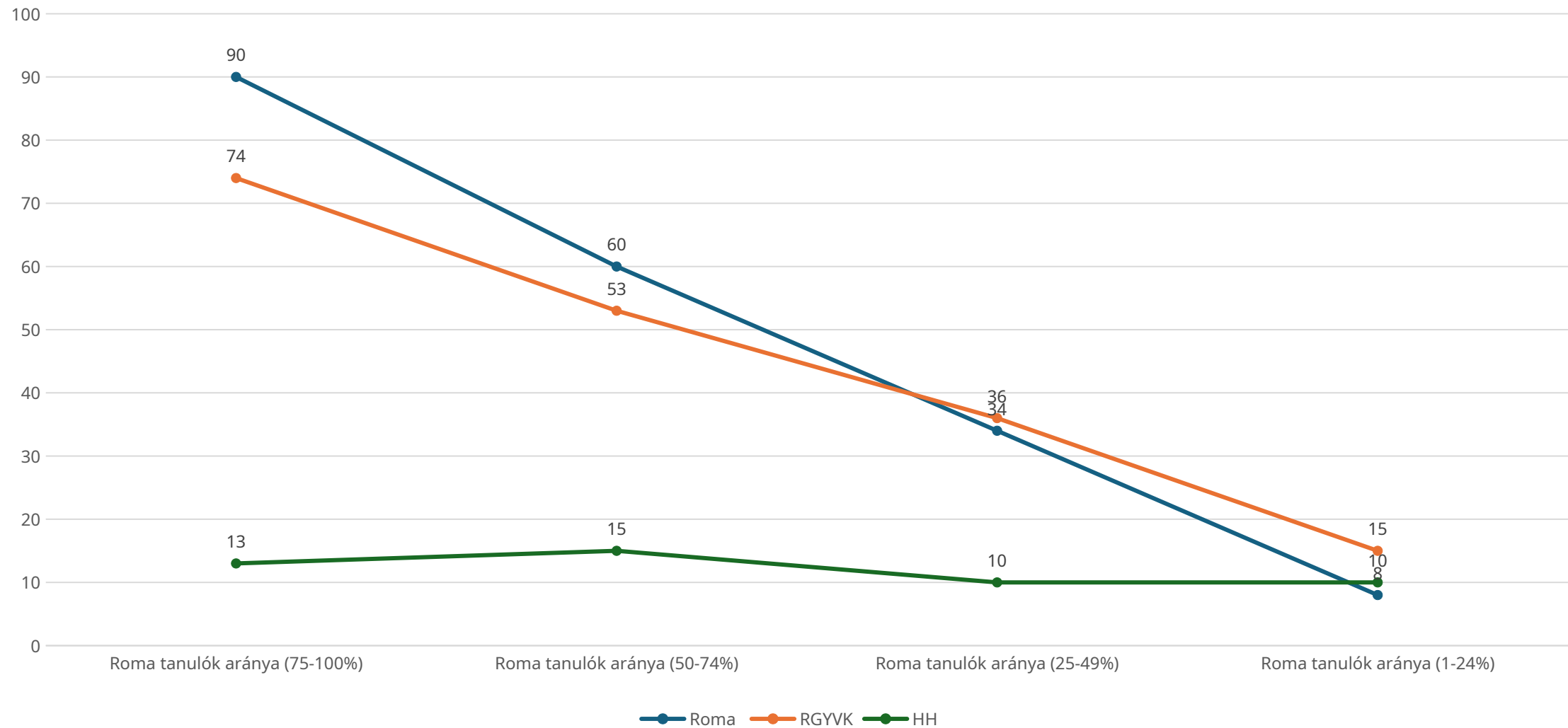
Az általános iskolákon belüli roma arány csoportosítva

Becsült roma arány az iskolán belül	Intézmények száma	Intézmények aránya
75–100%	267	11%
50–74%	136	5%
25–49%	300	12%
10–24%	512	20%
0–10%	1315	52%

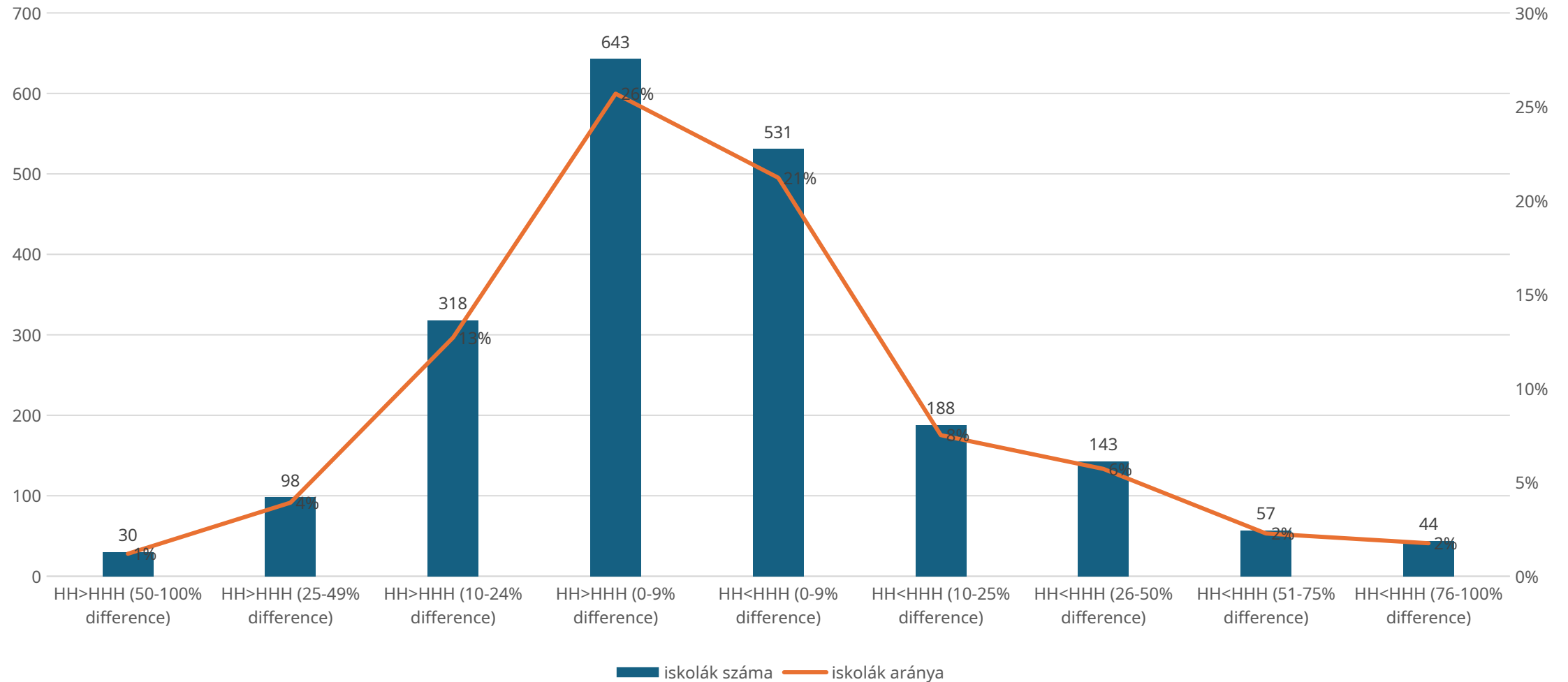
Roma és RGYVK arány közötti különbség az általános iskolán belül

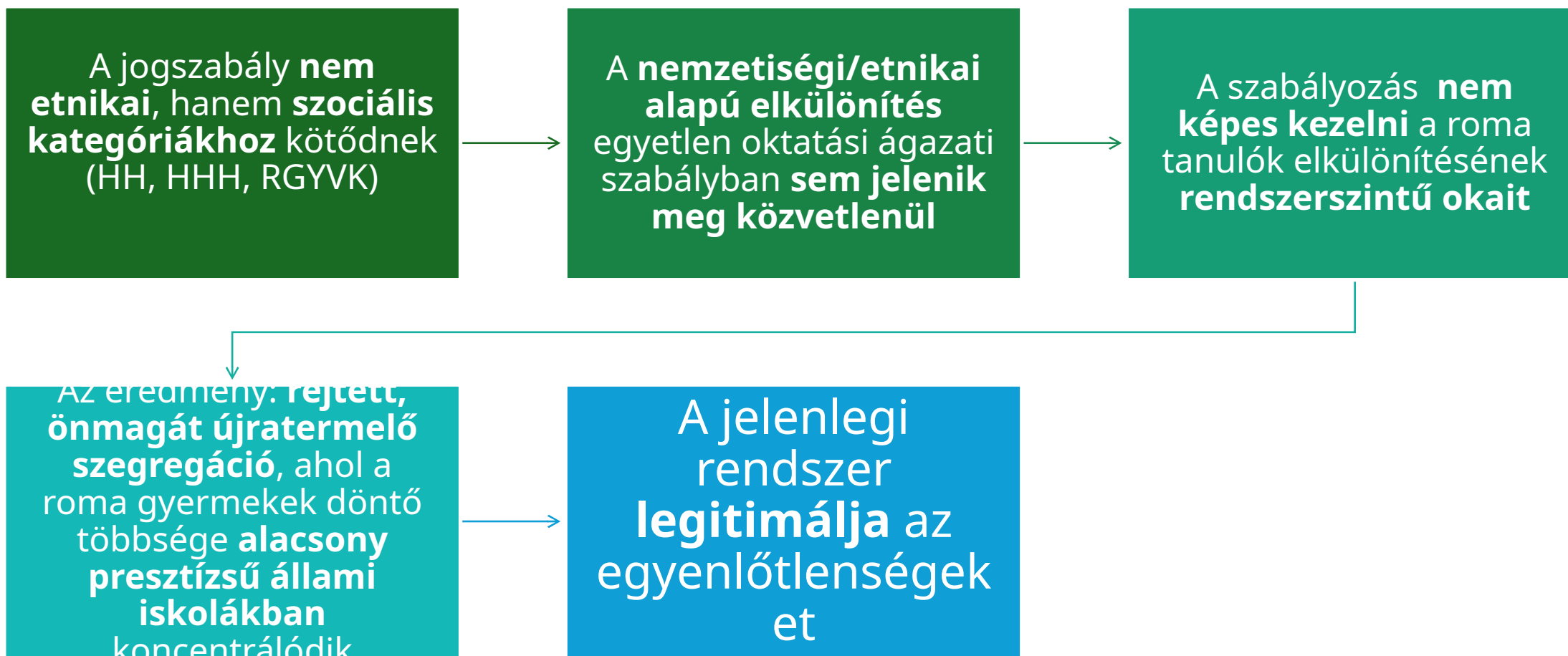
A roma, HH és RGYVK tanulók átlagos aránya a különböző roma arányú iskolákban

A hátrányos helyzetű (HH) és a halmozottan hátrányos helyzetű (HHH) tanulók arányának különbsége az iskolán belül

A roma gyermekek iskolai szegregációjával szembeni jogszabályi rendelkezések

Deszegregációs modellek

Nyitás paradigmája

**A szegregált intézmény
„vonzóvá tétele”: infrastruktúra-
fejlesztés, új szolgáltatások**

**Cél: magasabb státuszú
családok bevonása**

Zárás paradigmája

**Szegregált intézmény bezárása
felmenő rendszerben vagy
azonnal**

**A tanulók áthelyezése
heterogén intézményekbe**

Mikor működik a „nyitás”?

Akkor lehet eredményes, ha:

- teljes megújulás történik (vezetés, pedagógia, környezet)
- a szegregált intézmény **stigmája eltűnik (“elfelejtődik”)**
- a középosztály számára is értékelhető minőségi kínálat jön létre

Kockázat:

- Költséges, nincs garancia arra, hogy a családok „visszajönnek”

Tapasztalatok:

- *Józsefváros*: kevés változás, mert **nem volt felvételi moratórium**
- *Piliscsaba*: sikeresebb, mert volt **felvételi tilalom** → idő a megújulásra, tömeges beköltözés, új családok

Mikor működik a „zárás”?

Hatásos, ha:

- az intézménybezárás vagy felvételi moratórium **nulladik lépésként** megtörténik
- vannak **helyi támogatók** (szülők, pedagógusok, civilek)
- a döntéshozó egyértelműen és nyilvánosan képviseli a célt
- a folyamat **empirikus helyzetelemzésre** és átlátható tervre épül

Sikert segítő példák:

Hódmezővásárhely

Kudarckockázata:

- ha kizárólag bírósági kényszer van helyi támogatás nélkül (pl. Kaposvár, „28 iskolás per”)
- fenntarthatóság továbbra is kérdés

Jogvédelem szerepe: erősíti a helyi akaratot, nem helyettesíti azt

helyi kezdeményezés

jogvédelem/
nyomásgyakorlás

döntéshozók cselekvése

helyi hős vagy
hősök

- jogi eljárás
kilátásba helyezése
vagy megindítása
- jogvédőszervezet
fellépése
- helyi
kezdeményezés
nyílt támogatása

kompromisszu
mkészség,
nyitottság

Ki indítja el a deszegregáció t? Mi működik?

Lehetséges kezdeményezők:

- Helyi döntéshozók
- Civil szereplők, közösségi kezdeményezések
- Érintett roma szülők
- Bírósági kikényszerítés

Tapasztalat:

- **Helyi támogatás nélkül** a bíróság által kikényszerített deszegregáció **ritkán tartós** (pl. Kaposvár, „28 iskolás per”)
- **Sikeres akkor**, ha a jogi vagy civil nyomás **találkozik helyi igényekkel és szövetségesekkel**
- A jogvédelem nem kiváltja, hanem **beindítja** a helyi döntéshozói akaratot

Kulcstanulság:

- A deszegregáció ott fenntartható, ahol van helyi társadalmi bázis és együttműködés, nem csak jogi kényszer

Köszönöm a
figyelmet!

A ROSA PARKS ALAPÍTVÁNY KUTATÁSI JELENTÉSÉT
BEMUTATÓ KEREKASZTALBESZÉLGETÉS

A DESZEGREGÁCIÓ LEHETŐSÉGEI

– szakpolitikai elképzelések
és javaslatok

2025. november 12.

10:00-12:00

KAPTÁR

Budapest, Révay köz 4.

G | M | F

Transatlantic
Foundation

Co-funded by
the European Union